

**РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПІДРОБКОЮ ДОКУМЕНТІВ:
АНАЛІЗ ДОСВІДУ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ**

**INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENCES IN THE FIELD OF ECONOMIC
ACTIVITY RELATED TO DOCUMENT FORGERY: ANALYSIS OF FOREIGN
COUNTRIES EXPERIENCE**

У статті здійснено комплексний аналіз зарубіжного досвіду розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із піддробкою документів. Розглянуто організаційно-правові засади діяльності спеціалізованих правоохоронних органів провідних країн світу – таких як Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Польща тощо. Визначено, що у більшості держав розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з піддробкою документів здійснюється в межах боротьби з фінансовими злочинами, шахрайством, відмиванням доходів та корупцією, а ключову роль відіграють міжвідомча координація, цифрові бази даних і використання аналітичних платформ. З'ясовано, що ефективність розслідування таких кримінальних правопорушень у зарубіжних країнах забезпечується завдяки інтеграції фінансової розвідки, аудитних служб, податкових органів і правоохоронних структур, а також впровадженню сучасних методик розслідування. У країнах ЄС важливу роль відіграють Директива (ЄС) 2017/1371, Директива 2019/1153 та Директива 2019/713, які встановлюють правові стандарти криміналізації підроблення документів у фінансово-господарській сфері, зобов'язують держави-члени забезпечити обмін інформацією між банками, фінансовими моніторинговими службами та слідчими органами. Проаналізовано можливості адаптації позитивного зарубіжного досвіду в Україні. Окрему увагу приділено необхідності формування державно-приватного партнерства у сфері виявлення підробок у фінансових і комерційних структурах, що відповідає підходам США, Канади та Великої Британії. У результаті проведеного аналізу обґрунтовано, що системне використання міжнародного досвіду сприятиме підвищенню ефективності вітчизняної криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з піддробкою документів, удосконаленню міжвідомчої взаємодії та забезпеченню відповідності українського законодавства європейським стандартам фінансової безпеки.

Ключові слова: *підробка документів, господарська діяльність, економічні злочини, розслідування, криміналістика, міжнародний досвід.*

The article provides a comprehensive analysis of foreign experience in investigating criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery. The organizational and legal principles of the activities of specialized law enforcement agencies of leading countries in the world are considered – such as Great Britain, the United States of America, the Federal Republic of Germany, the Republic of Poland, etc. It is determined that in most countries, the investigation of criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery is carried out within the framework of the fight against financial crimes, fraud, money laundering and corruption, and the

key role is played by interdepartmental coordination, digital databases and the use of analytical platforms. It is found that the effectiveness of the investigation of such criminal offenses in foreign countries is ensured by the integration of financial intelligence, audit services, tax authorities and law enforcement agencies, as well as the implementation of modern investigation methods. In the EU countries, Directive (EU) 2017/1371, Directive 2019/1153 and Directive 2019/713 play an important role, establishing legal standards for the criminalization of document forgery in the financial and economic sphere, obliging Member States to ensure the exchange of information between banks, financial monitoring services and investigative bodies. The possibilities of adapting positive foreign experience in Ukraine are analyzed. Special attention is paid to the need to form a public-private partnership in the field of detecting forgeries in financial and commercial structures, which corresponds to the approaches of the USA, Canada and Great Britain. As a result of the analysis, it is substantiated that the systematic use of international experience will contribute to increasing the efficiency of domestic forensic methods for investigating criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery, improving interdepartmental cooperation and ensuring compliance of Ukrainian legislation with European financial security standards.

Key words: *document forgery, economic activity, economic crimes, investigation, forensics, international experience.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та цифровізації господарської діяльності зростає кількість і складність кримінальних правопорушень економічного характеру. Особливу небезпеку становлять кримінальні правопорушення, пов'язані з підробкою документів у сфері господарських правовідносин, які спричиняють істотну шкоду фінансово-економічним інтересам держави, бізнесу та громадян. Такі кримінальні правопорушення нерідко мають транснаціональний характер, здійснюються з використанням сучасних інформаційних технологій, що ускладнює їх виявлення, документування та доведення вини.

Проблематика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів залишається надзвичайно актуальною, особливо в контексті активного розвитку підприємництва, міжнародного співробітництва та зростання кількості електронних транзакцій. Ефективна протидія таким кримінальним правопорушенням потребує не лише вдосконалення національного кримінального процесуального законодавства, тактики проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а й запозичення позитивного досвіду розслідування таких кримінальних правопорушень іноземних держав.

Аналіз підходів, які застосовуються в іноземних правових системах, дозволяє окреслити перспективні напрямки підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробкою документів у господарській діяльності, а також сприяє гармонізації української практики з міжнародними стандартами.

Метою наукової статті є аналіз досвіду іноземних держав щодо розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів та формування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності слідчих органів досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Зростання рівня вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, особливо тих, що пов'язані з підробкою документів, є глобальною проблемою. Ефективна протидія вимагає вивчення та імплементації успішного досвіду іноземних держав. Зокрема, за даними упродовж 2024 року детективами Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) зареєстровано 5 547 кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, з яких за: ст. 199 КК України – 370; ст. 200 КК України – 96; ст. 201-1 КК України – 30; ст. 201-3 КК України – 28; ст. 201-4 КК України – 49; ст. 203-2 КК України – 300; ст. 204 КК України – 887; ст. 205-1 КК України – 403; ст. 206 КК України – 58; ст. 206-2 КК України – 55; ст. 209 КК України – 435; ст. 209-1 КК України – 5; ст. 210 КК України – 12; ст. 211 КК України – 2; ст. 212 КК України – 2 389; ст. 212-1 КК України – 63; ст. 218-1 КК України – 8; ст. 219 КК України – 52; ст. 220-2 КК України – 8; ст. 222 КК України – 65; ст. 222-1 КК України – 5; ст. 224 КК України – 1; ст. 229 КК України – 186; ст. 231 КК України – 5; ст. 232 КК України – 4; ст. 232-2 КК України – 1; ст. 233 КК України – 12; інші кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – 18 [1].

Тенденція зазначених показників зберігається і станом на третій квартал 2025 року. Зокрема відповідно до статистики Офісу Генерального прокурора станом на липень 2025 року зареєстровано 3508 кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності [2]. При цьому, в 2024 році таких кримінальних правопорушень було зареєстровано 5139 [3], що в свою чергу свідчить про збільшення рівня вчинення кримінальних правопорушень на кінець 2025 року, порівнянні з попереднім звітним роком. Показники рівня злочинності у сфері господарської діяльності залишаються високими також в Європейських державах. Так, згідно даних офіційної статистики станом на кінець 2024 року Європейська прокуратура (ЕППО) мала 2666 триваючих розслідувань, що на 38% більше, ніж у попередньому році. Загальні збитки для бюджету ЄС оцінюються у 24,8 млрд. євро, з яких понад 13,15 млрд. євро припадає на транснаціональні випадки ПДВ-шахрайства [4].

Зазначене зумовлює проведення аналізу правових, організаційних та криміналістичних підходів до розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підrobкою документів, задля виявлення та запозичення найбільш дієвих механізмів до національної правоохоронної системи.

Україна, ставши на шлях євроінтеграції у своїй діяльності має орієнтуватися на стратегію розвитку країн-учасниць ЄС, зокрема і в сфері захисту інтересів суб'єктів господарювання та протидії кримінальним правопорушенням у цій сфері.

В ЄС діє низка директив, які регламентують діяльність з протидії кримінальним правопорушенням в сфері господарської діяльності, фінансовій сфері, пов'язаним із шахрайством, підrobкою документів, корупцією, протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом тощо. Ці акти спрямовані на уніфікацію підходів до виявлення, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із фінансовими операціями, що забезпечує ефективну координацію між державами-членами та підвищує загальний рівень безпеки економічного середовища.

Зокрема, Директива (ЄС) 2017/1371 від 05.07.2017 р. про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами встановлює мінімальні правила для визначення кримінальних правопорушень та санкцій у сфері шахрайства, що завдає шкоди фінансовим інтересам Союзу [5]. Щодо кримінальних правопорушень пов'язаних із шахрайством, яке завдає шкоди фінансовим інтересам Союзу, то до них Директивою віднесено наступні діяння: стосовно видатків, не пов'язаних з проведенням закупівель – будь-яка дія чи бездіяльність щодо: використання або надання неправдивих, невірних або неповних тверджень чи документів, наслідком чого є незаконне привласнення або неправомірне утримання коштів або активів з бюджету ЄС або з бюджетів, управління якими здійснюється Союзом або від його імені; нерозголошення інформації в порушення конкретного зобов'язання, що призводить до таких самих наслідків; або неправомірне використання таких коштів або активів, тобто витрачання на інші цілі, ніж це було обумовлено цільовим призначенням; стосовно видатків, пов'язаних з проведенням закупівель, щонайменше коли це вчиняється задля одержання неправомірної вигоди для порушника або іншої особи шляхом завдання збитків для фінансових інтересів Союзу – будь-яка дія чи бездіяльність щодо: використання або надання неправдивих, невірних або неповних тверджень чи документів, наслідком чого є незаконне привласнення або неправомірне утримання коштів або активів з бюджету ЄС або з бюджетів, управління якими здійснюється Союзом або від його імені; не розкриття інформації в порушення конкретного зобов'язання, що призводить до таких самих наслідків; або неправомірне використання таких коштів або активів, тобто витрачання на інші цілі, ніж це було обумовлено цільовим призначенням, що завдає шкоди фінансовим інтересам Союзу; стосовно доходів, крім тих, що формуються за рахунок власних ресурсів ПДВ, зазначених у пункті (d) – будь-яка дія чи бездіяльність щодо: використання або надання неправдивих, невірних або неповних тверджень чи документів, наслідком чого є незаконне зменшення ресурсів бюджету ЄС або бюджетів, управління якими здійснюється Союзом або від його імені; не розкриття інформації в порушення конкретного зобов'язання, що призводить до таких самих наслідків; або неправомірне використання законно отриманої вигоди, що призводить до таких самих наслідків; стосовно доходів, що формуються за рахунок власних ресурсів ПДВ – будь-яка дія чи бездіяльність, учинені за допомогою транскордонних шахрайських схем щодо: використання або надання неправдивих, невірних або неповних звітів чи документів щодо ПДВ, наслідком чого є зменшення ресурсів бюджету ЄС; не розкриття інформації про ПДВ у порушення конкретного зобов'язання, що призводить до таких самих наслідків; або надання вірних звітів щодо

ПДВ з метою шахрайського приховування несплати або неправомірного створення прав на відшкодування ПДВ [5].

Крім того, розглядуваною Директивою визначено особливості притягнення до відповідальності фізичних та юридичних осіб за такі кримінальні правопорушення державами-членами, а також санкції зокрема щодо юридичних осіб, можливість накладення арешту та конфіскації.

Для України, як держави, що задекларувала курс на євроінтеграцію та бере участь у численних програмах фінансування з боку ЄС, положення цієї Директиви мають не лише орієнтуюче, а й практичне значення. Гармонізація національного кримінального та кримінального процесуального законодавства з європейськими стандартами, закріпленими в директиві, є важливою складовою виконання зобов'язань України у межах Угоди про асоціацію з ЄС. Крім того, відповідність українських механізмів протидії шахрайству з бюджетними коштами нормам ЄС є необхідною передумовою для ефективної співпраці з такими органами, як Європейська прокуратура та Управління з питань запобігання зловживанням і шахрайству.

Директива 2019/1153 від 20.06.2019 р. про встановлення правил, що сприяють використанню фінансової та іншої інформації з метою запобігання, виявлення, розслідування або судового переслідування певних кримінальних правопорушень, та про скасування Рішення Ради 2000/642 [6]. регламентує механізми доступу правоохоронних органів і судових органів до фінансової інформації, включаючи дані про фінансові транзакції, банківські рахунки та інші фінансові операції. Цей нормативно-правовий акт встановлює єдині стандарти і процедури обміну інформацією між державами-членами ЄС, що сприяє ефективній протидії злочинам, зокрема легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, шахрайству та іншим тяжким фінансовим злочинам. Директива забезпечує узгодженість підходів до збору, обробки та використання фінансової інформації у кримінальному процесі, що підвищує оперативність і якість розслідувань, а також сприяє захисту фінансових інтересів держав та Європейського Союзу в цілому [6].

Директива 2019/713 від 17.04.2019 р. про боротьбу з шахрайством і підrobкою безготівкових платіжних засобів та заміну Рамкового рішення Ради 2001/413 [7] встановлює мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень і санкцій у сфері шахрайства та підrobки безготівкових платіжних засобів. Серед іншого Директива рекомендує виділяти наступні кримінальні правопорушення в цій сфері: шахрайське використання безготівкових платіжних інструментів; правопорушення, пов'язані з шахрайським використанням фізичних безготівкових платіжних засобів; правопорушення, пов'язані з шахрайським використанням нематеріальних безготівкових платіжних засобів, шахрайство, пов'язане з інформаційними системами; крім цього пропонується криміналізувати й діяння, які спрямовані на придбання, прилаштування та вчинення інших дій із засобами для вчинення вказаних кримінальних правопорушень [8, с. 65].

Зазначені міжнародні акти є важливими у боротьбі з кримінальними правопорушеннями в сфері господарської діяльності, зокрема пов'язаних із підrobкою документів, оскільки вони формують комплексну правову основу Європейського Союзу для захисту фінансових інтересів, запобігання шахрайству, кіберзлочинам та зміцнення міжвідомчої взаємодії, створюють єдину європейську систему кримінально-правових стандартів для боротьби з шахрайством у фінансово-господарській сфері, забезпечують ефективну координацію між слідчими органів досудового розслідування та іншими уповноваженими інституціями, підсилюють аналітичну складову криміналістичних методик, зокрема використання електронних баз даних, фінансової аналітики та цифрових доказів.

Крім правових актів Європейського Союзу, важливе значення для удосконалення національної криміналістичної методики має вивчення практичного досвіду іноземних правоохоронних органів, які успішно реалізують комплексні підходи до виявлення, документування та розслідування кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності, пов'язаних із підrobкою документів.

У європейському просторі протидію фінансовим правопорушенням здійснює OLAF – Управління з питань запобігання зловживанням і шахрайству (далі – OLAF). На OLAF покладено відповідальність за боротьбу із шахрайством і зловживаннями у використанні коштів з бюджету Європейського Союзу. Серед основних завдань OLAF: проведення незалежного розслідування шахрайства та корупції з використанням коштів ЄС, щоб гарантувати цільове їх використання; розслідування серйозних правопорушень, учинених працівниками ЄС та членами європейських інституцій, що сприятиме зміцненню довіри громадян до інституцій ЄС; формування політики ЄС щодо протидії шахрайству [9, с. 14–15].

Крім того, діяльність OLAF щодо розслідування правопорушень передбачає: оцінювання вхідної інформації, що становить потенційний інтерес для слідства та визначення достатності підстав для початку розслідування; проведення адміністративних розслідувань у співпраці з національними органами кримінального чи адміністративного розслідувань, а також з ЄС та міжнародними органами; підтримку розслідувань національними органами влади; надання рекомендацій щодо дій, які мають бути застосовані відповідними органами ЄС або національними органами влади; моніторинг дій цих органів з метою оцінювання впливу роботи OLAF у боротьбі із шахрайством і підтримки, яку надають національним органам влади [9, с. 15].

У багатьох розвинених країнах розслідування економічних кримінальних правопорушень, в тому числі пов'язаних з підробкою документів, здійснюється у спеціалізованих підрозділах.

Для прикладу, у Великій Британії таким органом є Управління з розслідування серйозних шахрайств (далі – SFO), що відноситься до невідомого урядового департаменту уряду Сполученого Королівства, який розслідує та переслідує випадки серйозного або складного шахрайства та корупції в Англії, Уельсі та Північній Ірландії. SFO підзвітне Генеральному прокурору Англії та Уельсу та було створено Законом про кримінальне правосуддя 1987 року, актом парламенту Сполученого Королівства [10]. Особливістю вказаного підрозділу є те, що в ньому застосовується модель інтегрованого розслідування, коли в одній структурі працюють слідчі, прокурори, фінансові аналітики та експерти з цифрової криміналістики, що в свою чергу дає змогу швидко виявляти складні випадки шахрайства з використанням підроблених документів, корпоративні підробки, фальсифікацію звітності та незаконне використання електронних підписів. Крім того, особливість британського підходу є акцент на відшкодуванні завданих збитків, а не лише на кримінальному покаранні винних.

Також з метою координації зусиль з протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності у Великобританії було створено спеціалізовану Об'єднану робочу групу. До складу даної групи увійшли провідні спеціалісти фінансового сектору економіки. Питаннями оперативної роботи обіймається Національна служба Великобританії з фінансових розслідувань, у складі якої є Бюро з валютних розслідувань. У межах функціонування вищенаведеної Об'єднаної групи особлива увага приділяється правопорушенням, пов'язаним із легалізацією злочинних коштів. [11, с. 70].

Натомість у Шотландії подібні кримінальні правопорушення розслідують підрозділи поліції через свій Спеціалізований відділ боротьби зі злочинністю, а кримінальне переслідування здійснює Підрозділ з боротьби з економічними злочинами Королівської канцелярії та Прокурорська податкова служба [12].

У Федеративній Республіці Німеччина розслідування здійснюється спеціальними підрозділами кримінальної поліції (Kriminalpolizei). Основним органом, що безпосередньо проводить розслідування таких кримінальних проваджень на федеральному рівні, є «Zentralstelle für Finanztransaktion untersuchungen» (FIU) – Центральний офіс з розслідування фінансових транзакцій, який входить до структури Федерального відомства кримінальної поліції (Bundeskriminalamt, ВКА). FIU спеціалізується на виявленні та аналізі підозрілих фінансових операцій, пов'язаних із підробкою документів, відмиванням грошей та іншими економічними злочинами [13]. Крім того, наприкінці серпня 2022 року Федеральний міністр фінансів Німеччини Крістіан Лінднер (FDP) оголосив про створення Федерального управління з боротьби з фінансовими злочинами (BFKA) – першої складової нової федеральної вищої установи з протидії фінансовій злочинності у сфері діяльності Федерального міністерства фінансів. Мета створення BFKA – об'єднати всі необхідні компетенції для ефективної боротьби з фінансовою злочинністю під егідою однієї установи, яка отримає всі потрібні функції та повноваження. Федеральна вища установа з протидії фінансовій злочинності матиме такі ключові напрями діяльності: проведення розслідувань великих і складних випадків відмивання коштів, особливо з міжнародним компонентом; оперативна відповідальність за виконання санкційних заходів; аналітична робота з повідомленнями про підозру у відмиванні грошей; координація наглядової діяльності у нефінансовому секторі. Основною причиною створення BFKA стали результати оцінки Німеччини 2020–2021 років, проведеної Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) [14]. Важливу роль також відіграють органи прокуратури, що координують діяльність слідчих підрозділів.

В Італійській Республіці функціонує Фінансова гвардія Італії, що підпорядковується Міністерству економіки та фінансів, до основних завдань якої віднесено: протидію організованій злочинності; здійснення податкового контролю; запобігання та протидія шахрайству в системі Євросоюзу; митний контроль та контроль за витратами державних коштів; нагляд за

законністю під час проведення торгів, державних закупівель та розміщенні замовлень; нагляд за акцизами; захист культурної і археологічної спадщини Італії; захист авторських прав та патентів; організація взаємодії з іншими правоохоронними органами держави [15].

Крім того, до складу Фінансової гвардії Італії структурно входять кілька спеціалізованих управлінь: Центральна служба кримінальних розслідувань (SCICO); підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю (GICO), у який структурно входить підрозділ по боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів (GOA); Антитерористичне відомство (ATPI); група по боротьбі з фінансовим шахрайством (GRF); інші відділення [16, с. 144].

У Латвійській Республіці розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зокрема й підробки документів, печаток і штампів та використання та знищення підробленого документа, печатки і штампа) здійснює Департамент податкової та митної міліції Служби державних доходів [17, с. 343].

Кримінальне законодавство Польщі до економічних злочинів, які можуть бути скоєні на підприємстві, відносить: злочини проти власності (всі види незаконного привласнення, включаючи розкрадання фінансових активів або товарів), злочини проти бізнес-інституцій (отримання банківських позик, страхових відшкодувань та інші подібні дії, здійснені під неправдивим приводом), відмивання грошей, маніпуляції з бухгалтерським обліком (фальсифікація цифр у бухгалтерських книгах або підробка бухгалтерської звітності та документації, використання підроблених документів, засвідчення неправдивих даних та маніпуляції з цифрами), кіберзлочини (незаконне завантаження з Інтернету, використання чужого програмного забезпечення для отримання фінансової вигоди, крадіжка банківської бази даних), виведення на ринок товарів під підробленою або контрафактною торговою маркою, – продаж ліцензованих товарів без ліцензії, податкові злочини, злочини проти навколишнього середовища, злочини проти прав працівників, злочини проти захисту даних (розголошення або порушення професійної таємниці та таємниці листування) [18, с. 121].

Крім того, Кримінальний кодекс Республіки Польща містить окремий розділ, присвячений встановленню кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері документообігу, зокрема: використання підробленого документу; внесення неправдивих відомостей в документ, щодо юридично важливих обставин тощо.

Розслідування таких злочинів проводять спеціалізовані підрозділи поліції та Агентства внутрішньої безпеки. Спеціально створений Департамент боротьби з економічними злочинами відповідає за виявлення, розкриття та боротьбу, зокрема, з фінансовими злочинами та фінансовими правопорушеннями, а також випадками злочинів та правопорушень, пов'язаних з порушенням положень, що стосуються товарів, торгівля якими підлягає забороні або обмеженню [19].

Також, правове регулювання в Польщі надає поліції повноваження здійснювати низку слідчих (розшукових) дій, зокрема: вилучення рухомого майна, обшук (у тому числі інформаційних систем), арешт майна, огляд, затримання особи, допит потерпілого, свідка або підозрюваного, виклик на допит, очну ставку або проведення слідчих експериментів. Серед інших процесуальних дій, зокрема в частині забезпечення кримінального провадження допускається: накладення арешту на майно, збирання доказів для обґрунтування клопотання про застосування запобіжних заходів, у тому числі – про заборону здійснення підприємницької діяльності. Ефективність досудового розслідування забезпечується передачею справ економічної спрямованості до спеціалізованих організаційних підрозділів прокуратури або поліції [20, с. 223].

Підробка документів у сфері господарської (економічної) діяльності в США часто кваліфікується як федеральний злочин, пов'язаний з «white-collar crimes», або так звана злочинність серед білих комірців, таких як фінансовий обман, корпоративне шахрайство чи фальсифікація бізнес-документів. Розслідуванням займаються федеральні агенції та їхні спеціалізовані підрозділи. Серед підрозділів, які розслідувають такі злочини в США:

FBI (Федеральне бюро розслідувань) підрозділ White-Collar Crime – веде розслідування складних економічних злочинів, включаючи фальсифікацію документів у корпоративних схемах, обмані інвесторів та фінансовому шахрайстві, що вчиняються на регіональному, національному або міжнародному рівнях (підробка бухгалтерської звітності та/або перекручування фінансового стану, шахрайські угоди, спрямовані на завищення прибутку або приховування збитків, незаконні операції, спрямовані на уникнення регуляторного контролю тощо). ФБР тісно співпрацює з партнерськими правоохоронними та регуляторними органами, такими як: Комісія з цінних паперів та бірж, Податкова служба США, Поштова інспекційна служба США, Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами, Мережа боротьби з фінансовими злочинами Міністерства фінансів США [21].

US Secret Service або Секретна служба – підрозділ фінансових розслідувань – спеціалізується на розслідуваннях фальсифікації фінансових інструментів, підроблених чеків, доступних пристроїв (карт) та інших документів, що впливають на економіку. Крім того, в штаті Секретної служби функціонують експертні підрозділи, які зокрема спеціалізуються на аналізі підроблених грошей та цінних паперів, експерти з цифрової/комп'ютерної криміналістики, судово-бухгалтерські експертизи, фінансовий аналіз, експертиза сумнівних документів тощо [22].

DOJ Fraud Section (Criminal Division, Department of Justice) прокурорський підрозділ, що координує та веде розслідування складних економічних злочинів, включаючи фальсифікацію документів для обману. Надає підтримку іншим агенціям та проводить тренінги. Корпоративне шахрайство з фальшивими документами, міжнародні схеми обману [23].

Крім того, з метою боротьби з кримінальними правопорушенням у сфері господарської діяльності, в США практикується проведення спільної підготовки співробітників органів, які здійснюють боротьбу з економічними правопорушеннями, а саме: Служби внутрішніх доходів США, Митної служби США, Бюро по алкоголю, тютюну та вогнепальній зброї США. Як правило, навчання відбувається в єдиному навчальному центрі за загальною для всіх вищенаведених органів програмою. При цьому особлива увага приділяється розгляду практичних питань правозастосування, питанням компетенції, повноважень та інших важливих напрямів у боротьбі з економічними правопорушеннями. Проведення спільного навчання співробітників різних правоохоронних і контролюючих органів США сприяє підвищенню рівня їх практичного співробітництва в боротьбі з податковими й іншими правопорушеннями в сфері господарської діяльності. Разом з тим, з метою збору, аналізу й обробки інформації про можливі податкові та інші правопорушення в сфері оподаткування підрозділи Служби внутрішніх доходів США здійснюють співробітництво й з іншими державними відомствами [24, с. 146].

Таким чином, в США значна частина розслідування кримінальних правопорушень так званих «білих комірців» здійснюється приватними агентствами. Досить часто це пов'язано з тим що великі корпорації не чекають дій правоохоронних органів, а проводять власні внутрішні розслідування через приватні агентства, що в свою чергу потребує менших затрат часу, дозволяє зберегти конфіденційність та дозволяє уникнути репутаційних втрат. Загалом американська модель базується на співпраці, а не конкуренції між державними і приватними структурами, на якій і формується єдина система боротьби з економічними кримінальними правопорушеннями.

Можна підсумувати, що курс України на інтеграцію в європейську спільноту передбачає адаптацію її законодавства до загальноприйнятих стандартів європейського та міжнародного рівня у сфері регулювання усіх суспільних відносин, у тому числі у сфері кримінального провадження та його криміналістичного забезпечення [25, с. 10]. Неодмінною складовою даного процесу є вивчення практики провідних іноземних держав щодо розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів.

Висновки. Наведений вище досвід іноземних держав у розслідуванні злочинів, пов'язаних із підробкою документів у сфері господарської діяльності, має прямі паралелі та точки порівняння з діяльністю українських правоохоронних органів. Функції, які в розвинутих країнах виконують спеціалізовані структури, в Україні розподілені між кількома ключовими відомствами залежно від суб'єкта, об'єкта та тяжкості кримінального правопорушення.

Так аналогом спеціалізованих органів зарубіжних держав (на прикладі SFO, ФБР, Kriminalpolizei) в Україні головним органом, відповідальним за розслідування більшості економічних кримінальних правопорушень, включно з підробкою документів у сфері господарської діяльності, є Бюро економічної безпеки України (БЕБ). Як і Serious Fraud Office (SFO) у Великій Британії, БЕБ створено для комплексного розслідування економічних кримінальних правопорушень із залученням фінансового аналізу. Проте, БЕБ ще перебуває на етапі становлення, тоді як його іноземні аналоги мають десятиліття досвіду та усталені методики.

Ще одним спеціалізованим органом в Україні є Департамент стратегічних розслідувань (далі – ДСР) Національної поліції до компетенції якого входить розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами, зокрема і в сфері господарської діяльності. ДСР виконує функцію, подібну до спеціалізованих відділів кримінальної поліції Німеччини.

Якщо підробка документів є елементом корупційної схеми в нашій державі розслідування таких кримінальних правопорушень здійснює Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ). На відміну від країн, де функції сконцентровані в одному органі (наприклад, SFO), в Україні існує певна розпорошеність функцій, що вимагає особливо якісної міжвідомчої координації.

Щодо спеціалізованих криміналістичних центрів зарубіжних країн, таких як експертні підрозділи Секретної служби США, українським аналогом є Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України, яка складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (ДНДЕКЦ МВС), та установ в усіх обласних центрах – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ МВС). Та них зокрема покладено повноваження здійснювати почеркознавчі, технічні та інші види експертизи документів, використовуючи схожі методи (спектральний аналіз, порівняльна мікроскопія).

При цьому, рівень технічного оснащення та доступ до новітніх цифрових методик в експертних центрах МВС та криміналістичних підрозділах, хоч і модернізується, все ще може поступатися передовим лабораторіям Німеччини чи США. Крім того, для ефективної боротьби з транснаціональною кіберзлочинністю, в тому числі яка пов'язана зі сферою господарювання, необхідне збільшення кількості кваліфікованих ІТ-криміналістів та впровадження спеціалізованого програмного забезпечення, що використовується в провідних західних структурах.

Щодо рівня співпраці, то для прикладу аналогом органу, що уповноважений здійснювати фінансовий моніторинг (FATF – міжнародної міжурядової організації, яка встановлює світові стандарти у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а також поширенню зброї масового знищення) українським її аналогом є Державна служба фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг). Цей орган забезпечує відповідність стандартам FATF. При цьому, ефективність його роботи залежить від співпраці з БЕБ та НАБУ, що є ключовим для відстеження підозрілих фінансових операцій, що є важливою ознакою кримінальних правопорушень із підркобою документів.

Таким чином, Україна продовжує розвивати сучасну інституціональну модель, яка відповідає міжнародним тенденціям спеціалізації. Однак, для досягнення ефективності, порівняної з SFO або ФБР, необхідно зосередитися на посиленні експертного та технічного потенціалу нових органів (особливо БЕБ та НАБУ), глибшій інтеграції фінансового та цифрового аналізу у слідчу роботу та постійному навчанні кадрів новим методикам протидії організованим злочинності, що посягає на сферу господарських відносин.

Використання та впровадження міжнародної практики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підркобою документів таких кримінальних правопорушень в практичну діяльність правоохоронних органів дозволить значно підвищити ефективність боротьби з економічними кримінальними правопорушеннями та підркобою документів, що є критично важливим для зміцнення правопорядку та економічної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2024 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України». URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf>.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-липень 2025 року. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2024 року. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-3>.
4. 2024 Annual Report: EPPO leading the charge against EU fraud. The independent public prosecution office of the EU. URL: https://www.eppo.europa.eu/en/media/news/2024-annual-report-epo-leading-charge-against-eu-fraud?utm_source=chatgpt.com.
5. Директива Європейського парламенту та Ради (ЄС) № 2017/1371 від 5 лип. 2017 року про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#Text/
6. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2019/1153 від 20 червня 2019 року про встановлення правил, що сприяють використанню фінансової та іншої інформації для запобігання окремим кримінальним злочинам, їх виявлення, розслідування або кримінального переслідування, та про скасування Рішення Ради 2000/642/ЮВС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-19#Text.

7. Directive (EU) 2019/713 of the European parliament and of the council of 17 April 2019 on combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment and replacing Council Framework Decision 2001/413/JHA. URL: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2019/713/oj>.

8. Солоджук В.В. Кримінально-правова охорона інформації у сфері господарської діяльності. Дис.. докт..філос. Львів. 2025. 231 с.

9. Чернявський С.С., Некрасов В. А. Питання протидії злочинам, що стосуються фінансових інтересів України та Європейського Союзу. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 3 (108). С. 11–23.

10. Serious Fraud Office (SFO). GOV.UK. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/serious-fraud-office/about>.

11. Калганова О. А., Колісник С. А. Окремі аспекти міжнародного досвіду боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом // Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань: тези Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10 травня 2019 р.) / відп. за вип. А. М. Падалка, О. А. Калганова; Університет ДФС України. Ірпінь, 2019. С. 67–72.

12. Police Scotland. URL: <https://www.scotland.police.uk/access-to-information/>

13. Financial Intelligence Unit. URL: https://www.zoll.de/DE/Der-Zoll/Aufgaben-des-Zolls/Schutz-fuer-Mensch-Wirtschaft-und-Umwelt/FIU-Aufgaben/fiu-aufgaben_node.html.

14. Weerth C. Bundesamt zur Bekämpfung von Finanzkriminalität (BBF). URL: <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/bundesamt-zur-bekaempfung-von-finanzkriminalitaet-124746>.

15. The role of the Guardia di Finanza as the economic and financial police guardian of the state and European Union budgets. URL: <http://treasuresandtales.com/index.php/art-recoveryteam-of-gdf/23-the-role-of-the-guardia-di-finanza>.

16. Лежненко І.П. Організаційно-правові засади функціонування фінансової гвардії Італії (La Guardia di Finanza). Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 142–148.

17. Барановська Т. В. Запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи. монографія. Житомир: Бук-Друк. 2023. 420 с.

18. Kamiński R. Economic Crime in Poland and Worldwide, with Particular Focus on Financial and Accounting Fraud. Rev. Integr. Bus. Econ. Res. Vol 2(1). Poznań. P. 120–132.

19. Kodeks karny. USTAWA z dnia 19 kwietnia 1969 r. URL: <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1969-13-94,16787601.html>.

20. Porwiesz M. Combating economic crime in Poland criminological and empirical perspective. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 3 (124). С. 221–224.

21. White-Collar Crime. FBI. URL: <https://www.fbi.gov/investigate/white-collar-crime>.

22. United States Secret Service. URL: <https://www.secretservice.gov/investigations>.

23. Fraud Section (FRD). Criminal Division. URL: <https://www.justice.gov/criminal/criminal-fraud>.

24. Сугак О.В. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері господарської діяльності. Дис.. на здобут... ступ... канд. юридичних наук. Суми 2020. 238 с.

25. Yu. Chornous, O. Dulskyi International and European forensic support standards for criminal proceedings. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs* / Ed. by S. Cherniavskyi (Editor-in-Chief) et al. Kyiv: National Academy of Internal Affairs, 2024. Vol. 14, No. 1. P. 9–19. <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/1.2024.09>